

twee werelden

Softe wetenschappen

Ivan Wolffers is arts, wetenschapper en schrijver. Zijn ziekte, prostaatkanker, heeft zijn werk- en levenslust niet getemperd, wel zijn inzicht vergroot in de relatie tussen arts en patiënt: een wereld van verschil.

beeld: De Beeldredactie,
Erik van 't Woud

Stapeltje moet hangen. Het is niet anders. We hebben het allemaal kunnen zien en hij heeft het ruiterlijk toegegeven. Hij heeft zijn onderzoeken verzonnen alsof hij romans aan het schrijven was. Jammer genoeg bevestigt het de mythe dat mensen in de wetenschap alleen maar met zichzelf bezig zijn en dat de gedragswetenschappen vooral onderzoekjes doen die uitsluitend bruikbaar zijn voor het vullen van lege plekken in kranten en glossy tijdschriften.

Ik herinner me mijn eerste schreden op het pad van de gedragswetenschappen. Ik had met goed gevolg een degelijke medische opleiding in Utrecht gedaan. Terwijl ik – beseffende dat ik veel te weinig wist – probeerde om voor dokter te spelen en patiënten dat te geven waarvoor ze komen, leerde ik dat het belangrijk is om de mensen die om hulp en zorg komen goed te begrijpen. Waarom maken ze zich zorgen? Speelt er meer een rol waardoor ze juist op dit moment met hun klachten komen? Waarom dringen ze aan op medicatie? Wat verwachten ze daarvan? Waarom is het placebo-effect zo groot? Waarom slikken ze zo vaak uiteindelijk die middelen

niet? Ik besloot culturele antropologie te gaan studeren.

In de sociale wetenschappen werd heel anders over onderzoek gedacht dan in de geneeskunde. Terwijl wij artsen in die tijd al een grote minachting hadden voor wat gedragswetenschappers deden, hadden we nauwelijks inzicht in hoe zulk onderzoek gedaan wordt. We hadden het over harde tegenover zachte wetenschappen, maar begrepen niet dat de loodgieter en de elektriciën verschillende gereedschappen gebruiken en ook iets anders bijdragen.

Waar men in de biowetenschap vooral geïnteresseerd is in grote verbanden en hoe die cijfermatig zijn aan te tonen, kijken de sociale wetenschappen vooral naar wat er in de hoofden van mensen leeft en maken dat zichtbaar. Dat laatste gebeurt met name via interviews met de te onderzoeken populatie, gesprekken met sleutelfiguren, groepsinterviews en observaties. De persoonlijke bias en de situatiebias worden goed in kaart gebracht zodat die het onderzoek minimaal verstoren. Probeer dat eens

aan artsen uit te leggen die het probleem van belangenverstrengeling al niet eens begrijpen. Biowetenschappen en sociale wetenschappen vullen elkaar aan, maar dat zien ze zelf niet zo. Ze lijken vaak op voet van oorlog te staan. Zelf had ik het gevoel er een beetje tussenin te staan en al snel leerde ik wat je aan medische tijdschriften moet sturen en met welke artikelen je naar een vakblad op het gebied van de gedragswetenschappen kunt gaan.

De gestandaardiseerde vragenlijst is een wonderlijke hybride vorm waarin men persoonlijke vragen zo vastlegt dat ze door computerprogramma's geanalyseerd kunnen worden. De onderzoeker bepaalt echter wat er gevraagd wordt en projecteert zo zijn wereldvisie op die van de ondervraagden. Je krijgt terug wat je erin stopt. Vervolgens wordt een verhaal geschreven waarbij de in stukjes opgebroken werkelijkheid weer wordt samengevoegd tot een geheel dat overeenkomt met wat de onderzoeker en zijn netwerk zelf aannemelijk vinden. Het is een obsoleete onderzoeksmethode, die alleen onder zeer strenge eisen kan worden gebruikt. Het is precies wat Stapeltje heeft gedaan en dan verzoon hij de onderzoeksgegevens er ook nog bij.

Als we Stapeltje gehangen hebben, blijven we zitten met de vragenlijst die we uit gemakzucht gebruiken, met de sympathie die we voor elkaar in onze eigen netwerken hebben, met de minachting voor meningen van mensen die we niet deskundig achten en de patiënten die daarvan het slachtoffer zijn. Elk onderzoek dat ons niet uitkomt, noemen we gewoon 'stapelonderzoek'. Dan hoeven we niet de moeite te nemen om die onderzoeken die wél serieus proberen de stem van de patiënt te laten klinken, te lezen.

We hadden in die tijd al grote minachting voor wat gedragswetenschappers deden